

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента
Казакової Наталії Вікторівни
на дисертаційну роботу Добіжи Надії Вікторівни
«Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування
майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики»,
представленої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Гуманізація системи освіти, яка характеризує сучасний етап її розвитку, висуває високі вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів, до прояву їх творчої індивідуальності. У цих умовах зростає інтерес педагогічної науки до проблеми професійного спілкування як складного багатоаспектного процесу взаємодії в системі «учитель – учень». Важливим аспектом цієї проблеми є питання формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів.

У вітчизняній науці недостатньо висвітлено особливості комунікативної взаємодії в процесі вивчення іноземної мови. Поза увагою вчених перебувають важливі проблеми, що потребують наукового обґрунтування, зокрема: уточнення ролі педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю спілкування майбутніх учителів іноземної мови, визначення основних механізмів формування даного феномену, можливості застосування індивідуально орієнтованого підходу як основи формування стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя. Важливим є усвідомлення вимог, які сучасна школа ставить до педагога в контексті європейської інтеграції, засобів, методів та умов, за допомогою яких можна сформувати педагогічно доцільний і, в той же час, відповідний особистісним характеристикам учителя стиль спілкування.

В освітньому процесі особливе місце відводиться формуванню професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови, зокрема розвитку особистісних якостей, його індивідуальному стилю комунікації.

У нинішній ситуації зросли вимоги до рівня викладання іноземних мов у школі. Це пояснюється підвищенням мотивації іншомовної освіти,

розповсюдженням наукових інновацій, розширенням міжкультурних зв'язків, зростаючою комп'ютеризацією. На сьогоднішній день вивчення іноземної мови вже стало необхідністю, важливою умовою успішної соціалізації, особистісного зростання та професійної самореалізації у сучасному взаємозалежному світі.

Саме тому сучасній школі потрібен вчитель із розвиненою комунікативною компетентністю, що передбачає глибокі знання та ерудицію в науково-предметній галузі, нестандартне мислення, володіння інноваційною тактикою і стратегією, сучасними інформаційними технологіями, ефективними методами і прийомами іншомовного міжособистісного спілкування

Визначальну роль у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови відіграє педагогічна практика, оскільки лише під час безпосередньої комунікативної взаємодії з учнями майбутній педагог може у повній мірі проаналізувати та оцінити ефективність обраних ним засобів та способів іншомовного педагогічного спілкування.

З огляду на це, тема, яку досліджує Добіжа Надія Вікторівна, є важливою і актуальною.

Структура роботи відповідає вимогам до дисертаційних робіт: вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертанткою опрацьовано значну кількість філософської, педагогічної, психологічної, методичної та фахової літератури (список опрацьованих джерел складає 278 найменувань, з них 56 іноземною мовою).

Для розробки теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов, що забезпечують формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх вчителів іноземної мови в процесі педагогічної практики, визначено низку дослідницьких завдань, серед яких: з'ясувати сутнісні характеристики індивідуального стилю

педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики; визначити критерії, показники та рівні сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови; розкрити роль педагогічної практики у формуванні індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя іноземної мови; розробити та апробувати модель формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови; рекомендації для викладачів і студентів ВНЗ.

Відзначимо логічність, послідовність і чіткість викладу змісту роботи. У вступі на належному рівні обґрунтовано актуальність обраної теми, ґрунтовно визначено науково-термінологічний апарат, чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету, концептуальні ідеї та завдання дослідження. Основні методологічні підходи до досліджуваної проблеми достатньо аргументовані, відзначаються цілеспрямованістю та конкретністю.

Методологія дослідження базується на комплексі загальнофілософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що дозволило автору забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів. Використовувались наступні підходи: антропологічний (вивчення теоретичних основ фізіології, патології та психології людини для визначення механізмів формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього вчителя); особистісно орієнтований (передбачає, що в центрі професійної підготовки постає особистість майбутнього вчителя, його самобутність, самоцінність); діяльнісний (застосування майбутнім учителем іноземної мови знань про індивідуальний стиль спілкування у практичній діяльності); компетентнісний (переорієнтація з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі); діалогічний (педагогічна підтримка майбутнього вчителя іноземної мови в поєднанні з вільним розвитком його особистісного потенціалу).

На основі ґрунтовної джерельної бази дисертантом здійснено аналіз розуміння понять «стиль», «індивідуальність», «індивідуально-типологічні характеристики» у соціолінгвістичному дискурсі (с. 13 – 15).

Здобувач визначає, що поняття «стиль» та «індивідуальність» в контексті педагогічного спілкування знаходять своє вираження у такому феномені як індивідуальний стиль педагогічного спілкування (с. 15).

Автором досліджено структуру та якісні характеристики феномену «індивідуальний стиль педагогічного спілкування (с. 17 – 20), обґрунтовано показники та рівні його сформованості (с. 24 – 31)

До здобутків автора слід віднести й цінні узагальнення щодо основних характеристик високого (творчого), середнього (гнучкого), нижчого за середній (формального) і низького (інертного) рівнів сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування (с. 31 – 35).

Наукова цінність дисертаційного дослідження полягає в обґрунтуванні автором педагогічних умов формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів – реалізація особистісного потенціалу майбутнього вчителя іноземної мови в процесі педагогічної практики; урахування особливостей педагогічного спілкування в процесі навчання іноземної мови; забезпечення психолого-педагогічної підтримки майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики; розвиток у майбутніх учителів іноземної мови здатності до рефлексії індивідуального стилю педагогічного спілкування.

Автор доводить, що в процесі пропедевтичної практики процес формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутнього педагога нерозривно пов'язаний із розвитком творчої особистості студента: відхилення від шаблону та стереотипів, оригінальність, ініціативність, фантазія, великий обсяг знань, прояв індивідуальних досягнень, здібностей та талантів, постійний пошук та прояв нових ідей (с. 59).

Стиль спілкування вчителя в процесі навчання іноземної мови має свою специфіку та особливості. Саме тому автор визначила і обґрунтувала

таку педагогічну умову як врахування особливостей педагогічного спілкування у процесі навчання іноземної мови: діалогічність мовлення, іншомовну комунікативну взаємодію, комунікативну спрямованість уроку, різноманітність мовленнєвої діяльності, двомовність вербальної взаємодії педагога й учнів, практичну спрямованість (с. 64).

Забезпечення педагогічної підтримки майбутніх учителів іноземної мови Надія Вікторівна обґрунтовує тим, що значна частина майбутніх фахівців потребує супроводу та допомоги в процесі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування. Особливо це стосується студентів, які мають низький рівень сформованості даного феномену, нерозвинені професійні мотиви його формування, занижену самооцінку, відчують психологічні та інші труднощі в організації взаємодії з учнями, не усвідомлюють особливості стилю спілкування вчителя саме іноземної мови (с. 70). Автор обґрунтовує, що здатність до рефлексії індивідуального стилю педагогічного спілкування, тобто вміння оцінювати та аналізувати свій внутрішній стан, індивідуально-типологічні особливості, ставлення до себе, стосунки з іншими людьми підвищить рівень формування індивідуального стилю педагогічного спілкування (с. 76).

Імпонує авторське представлення та обґрунтування моделі формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх вчителів іноземної мови у процесі педагогічної практики (с. 98). В центрі запропонованої моделі постає особистість студента, його унікальність та неповторність, потреба в самовизначенні та самореалізації, які сприяють формуванню усіх структурних компонентів індивідуального стилю педагогічного спілкування, а саме: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та емоційно-вольового.

В експериментальній частині дисертації Надія Вікторівна переконливо довела результативність висунутого припущення про ефективність запропонованих педагогічних умов, що були застосовані у процесі педагогічної практики майбутніх учителів іноземної мови. Про це свідчить

те, що динаміка переходу з одного рівня на інший в експериментальній групі значно краща, ніж у контрольній. Якщо в контрольній групі нараховується 21,7 % студентів з високим та середнім рівнем сформованості індивідуального стилю педагогічного спілкування, то в експериментальній групі таких студентів 33,7 %

Заслуговує на увагу особистий внесок здобувача у впровадження результатів дослідження. Це розробка вправ, тренінгів, бесід для забезпечення педагогічної підтримки студентів на усіх етапах педагогічної практики, в тому числі за допомогою технічних засобів навчання, мережі Інтернет; застосування тьюторських технологій з метою керівництва практикою студентів – таких як «критичне мислення», «розумна картка» (для здійснення рефлексії та самоосвіти), «портфоліо»; розробка та використання комп'ютерної програми-тренажеру з формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, доповнюються матеріалами представленими в опублікованих працях Добіжи Н.В. та в авторефераті. Так, провідні ідеї та положення наукового дослідження висвітлено у 16 наукових і науково-методичних працях. З них – 6 статей у провідних наукових фахових виданнях, затверджених ВАК України, 4 – у зарубіжних виданнях, 6 – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій

Цілісний аналіз дисертації Н. В. Добіжи дав підставу стверджувати, що всі дослідницькі завдання реалізовані. Аналіз дисертації, додатків, автореферату та наукових публікацій автора свідчить про те, що дослідницею виконане оригінальне, актуальне, ґрунтовне, перспективне дослідження, що робить певний внесок у педагогічну науку. Позитивно оцінюючи наукове і практичне значення результатів дослідження, вважаємо за доцільне відзначити, що в роботі є певні дискусійні моменти, зокрема:

1. Доцільно було б провести аналіз програм з педагогічної практики тих вищих навчальних закладів, в яких здійснювалось впровадження результатів дослідження.

2. Варто було б більш детально охарактеризувати систему організації педагогічної практики (від пропедевтичної до виробничої, інструктивно-методичної, позашкільної); показати зв'язок організації педагогічної практики з викладанням дисциплін педагогічного циклу.

3. У дослідно-експериментальній роботі потрібно було б ширше висвітлити впровадження зарубіжного досвіду організації педагогічної практики.

4. У результатах дослідно-експериментальної роботи необхідно було б більш детально висвітлити використання методів математичної статистики, за допомогою яких перевірялася їх достовірність.

В цілому, аналіз дисертації, автореферату й опублікованих наукових праць Надії Вікторівни Добіжи дає підставу зробити такий висновок: дисертація «Формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови в процесі педагогічної практики», за актуальністю та змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу, новизною та практичним значенням її основних результатів відповідає вимогам, що висувуються нормативними документами АК МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач виробничої практики
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Н.В. Казакова

Підпис Н.В. Казакової підтверджую
Начальник відділу кадрів
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

В.М. Барановська

